

Samospráva a správa (královských) měst 3 – vnitřní správa, městská kancelář

K další četbě:

Vladimír Spáčil, *Písaři a kanceláře města Olomouce do roku 1786*, Olomouc 2001.

V 16. století silně vzrostla pravomoc a význam jednoho z nejdůležitějších úředníků ve městě, totiž městského písaře. Ten musel nejenom dobře ovládat písmo a jeho stylistickou úpravu, jak často zaznívá z požadavků jednotlivých měst, popřípadě z dochovaných smluv, ale také bylo nutné jeho právnické vzdělání, neboť právě písaři často vystupovali ve složitějších soudních případech v městské radě jako právníční poradci. Úkoly městských písařů v raném novověku rostly úměrně narůstající písemné agendě; tím narůstal i počet písařů – vedle písaře hlavního se objevuje i jeho pomocník, „písař mladší“, který byl posílán k jednodušším úkolům (inventarizace, testamenty), opisoval korespondenci nebo zanášel obsahy listin do městských knih.

Studijní materiál 1: Chrudimský písař Duchoslav Tugurin, 1600

Otázky:

1. O co v tomto dokumentu jde?
2. Co můžeme na základě této písemnosti uvést o Tugurinovi?
3. Proč byl podle Vás dokument sepsán a publikován (zapsán do městské pamětní knihy)?

O počátcích písařských úřadů se zprávy liší a jejich význam nelze přeceňovat (jsou náhodné). Nejstarší údaj pochází ze Svitav (písařem farář) z roku 1256, z Jihlavy a Starého Města pražského (1288) a z Brna (1325). Městským písařem mohl být počátku písař městského fojta (Olomouc), důležité postavení si vymohl též soudní písař, později písař městské rady. Výjimkou u počátků písařského úřadu nebyli ani písaři náhodní, dočasní či „katedrálové“ (řemeslničtí námezdní písaři), kteří pro město pracovali dle aktuálních potřeb. Skutečný městský písař ovšem musel mít smluvní vztah k městu: proto skládal služební přísahu a dostával – až do 18. století jako jediný z úředníků města – pravidelný plat. Podmínkou přijetí do úřadu byl manželský původ, vzdělání (univerzita, od poloviny 18. století pak složení odborných právnických zkoušek) a jazykové znalosti (latina). Smlouva o výkonu písařského úřadu se uzavírala zpravidla na dobu neurčitou, písaři pracující s penězi (důchodní, pivovarský, sirotčí) museli složit kauci pro případ zpronevěry či ztráty peněz. Při odchodu z úřadu musel písař složit slib mlčenlivosti o městských záležitostech a oficiálně předat kancelář i s písemnostmi, jež byly při takové příležitosti často inventarizovány. Mezi povinnosti písařů patřily mlčenlivost (byl svědkem při různých jednáních), věrnost (nesmí být zavázán jiné vrchnosti), poslušnost městské radě, psaní do městských knih, spravedlnost, znalost práva (často právě tito lidé sepisují právní sbírky), jednání v zájmu města, stálý domicil ve městě.

Studijní materiál 2: Přísaha syndika (z tzv. knihy přísah, „Liber Iuramentorum“)

Otázky:

1. K čemu se nový syndikus (písař) v úřední přísaze zavazuje?
2. Dokážete dokument datovat?

Městský písař se stal v raném novověku nejdůležitějším městským úředníkem, zasedal zpravidla v městské radě, zastupoval město u panovníka nebo na zemských sněmech. Narozdíl od radních byla jeho pozice v městské správě stabilní, neboť se jeho úřad neobnovoval tak často jako městská rada. Do konce 16. století bylo jeho hlavním úkolem psaní městských knih, listin a listů, vedení účetnictví a správa obecních peněz. Postupem času se však proměňoval v tzv. syndika, tedy úředníka, jenž spíše dohlíží nad chodem kanceláře a jehož původní povinnosti se přenášejí na písaře nižší hodnosti. Titulatura jednotlivých druhů písařů byla velmi nejednotná a neustálená. V radní kanceláři působili například syndik, vicesyndik, registrátor, podpisař, kancelista (amanuista, amanuensis), pomocní písaři; v ostatních kancelářích pak soudní písař a podpisaři, krevní písař, důchodní, sirotčí, mýtný, vážný, písař v bráně.

Příjmy písařů se skládaly ze stálého platu, z odvodů kancelářských tax či akcencí za různé úkony a nakonec i z naturálních požitků (dřevo, vejce, maso, pivo, obilí). Výše platu se odvíjela od ekonomické situace města, proto byl příjem proměnlivý. Hodně záleželo na velikosti města a rozsahu písařské agendy: mezi akcencemi a taxami si tak písař mohl účtovat například poplatky za vážení, z masných krámů, vystavení privilegií, za oznámení sumy, zápis do městských knih, za rozsudek soudního písaře, za psaní listu, vyhotovení testamentu, vysvědčení atd.

Co se týče městských kanceláří, názory historiků na jejich vznik se liší a počátky mohou být kladeny do doby vzniku městské pečeti, počátku vedení městských knih nebo úřadu městského písaře. K nejstarší formě tzv. radní kanceláře se od druhé poloviny 16. století, s postupující byrokratizací a nárůstem agendy, připojují kanceláře další. Každou z takových kanceláří vedl vždy samostatný písař, jenž zaměstnával pomocné písaře a vedl vlastní knihy. Ve větších městech mohl působit krevní písař, jenž zapisoval vyznání na mučidlech, důchodní písař spravoval poddanské statky města, sirotčí písař pečoval o sirotčí pokladny, pivovarský písař o obecní pivovar, mýtní a vážní písaři zapisovali poplatky z mýta, mostného a soli, písaři u bran měli evidovat příchod osob a dovážené zboží; přechodně mohl působit i morový písař, jehož úkolem bylo sepisovat s umírajícími testamenty. Složitost organizace a úroveň kanceláře dobře dokládá ekonomický i politický význam konkrétního města.

Studijní materiál 3: Inventář radní kanceláře v Chrudimi, 18. století

Vloženo jen pro vaši představu, jaké druhy písemností se nacházely v kanceláři královského města. Můžete registrovat knihy trhové (*libri contractuum*) od roku 1439, testamentů od r. 1505, svatebních smluv (*donationum nuptialium*) od r. 1505, dědických rozdíků (*divisionum*) od r. 1505, závazků (*obligationum*) od r. 1728, inventářů domácností od r. 1727, knihy pamětní (*memorabilium*) od r. 1579, knihy majitelů vinic od r. 1554, knihy soudních rozsudků (*sentenci*) ve věcech sporných od r. 1579; a nakonec i kancelářské protokoly a repertáře.